

Willibrord Rutten

Egodocument: 'Herinneringen van een ouden mijnwerker'

Laurens Cordewener (1864-1941), een zelfbewuste mijnwerker

De Limburgse kolenmijnen gingen het imago van het mijnwerkersberoep na aan het hart. Bedrijfstijdschriften als *Steenkool*, *Oranje-Nassau Post* en *Nieuws van de Staatsmijnen* waren tuk op uit de mond van gepensioneerde mijnwerkers opgetekende verhalen over de moeilijke pioniersjaren van de Limburgse kolenmijnen. Deze artikelen beoogden de wegbereiders van de moderne mijnindustrie te eren en het vak van mijnwerker respectabel te maken.¹ Vooral in de tijd van wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog hebben Limburgse publicisten de herinneringscultuur een krachtige impuls gegeven. Het genre is echter nog ouder. In 1936 verscheen van Gerard Lemmens, beambte in dienst van de Oranje-Nassau Mijnen, een boekje getiteld *Mijnwerkersfolklore in Limburg*, waarin voor het eerst uitgebreid aandacht werd besteed aan de eigen cultuur van mijnwerkers in de mijnindustrie.² Deze uitgave is een bundeling van verhalen van oud-mijnwerkers die eerder in het blad *De Nedermaas* waren verschenen.³ Incidenteel verschenen zulke getuigenissen van oud-mijnwerkers ook wel in de Limburgse dagbladers. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de 'Herinneringen van een ouden mijnwerker', die in twee afleveringen zijn gepubliceerd in de *Limburger Koerier* van 11 en 12 februari 1937. Het betreft de herinneringen van de gepensioneerde mijnwerker J.H.L. Cordewener, die toen woonachtig was te Spekkholzerheide.

Een kijk op de gebeurtenissen en ontwikkelingen in het algemeen moet men van zulke getuigen niet verwachten.⁴ Het zijn persoonlijke belevingen van een kompel en onvermijdelijk zijn ze gekleurd. We weten toevallig dat Cordewener in april 1916 uit de harmonie van de Staatsmijn Wilhelmina is gezet wegens belediging van de voorzitter van het orkest,⁵ maar Cordewener zegt dat hij uit eigen beweging is opgestapt. De tekst wordt hierna integraal afgedrukt. De oorspronkelijke spelling heb ik zo gelaten, inclusief verschrijvingen van familienamen. In de voetnoten staat de gecorrigeerde schrijfwijze. Menige kompel die door Cordewener ten tonele wordt gevoerd heb ik via archiefonderzoek kunnen traceren.

1 Jos Perry, 'Limburg kolenland. Een collage van oud en nieuw', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg/Jaarboek Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 45 (2000) 65-78, aldaar 65-67.

2 Gerard Lemmens, *Mijnwerkersfolklore in Limburg* (Maastricht 1936).

3 Jos Perry, 'Van vader op zoon', in: Wiel Kusters en Jos Perry, *Versteende wouden. Mijnen en mijnwerkers in woord en beeld* (Amsterdam 1999) 83-96, aldaar 91, 94-95.

4 Zoals eerder geconstateerd door L.W. Coenen, *Het mijnwerkersgezin in de oude mijnstreek. Periode 1900-1960*. Scriptie MO-B Pedagogiek, Katholieke Leergangen (Tilburg z.j.) 5.

5 RHCL, Archief Staatsmijnen. 17.26/11A inv.nr. 122, document uit ca. 1966 getiteld *Gegevens over het Harmonie-orkest Wilhelmina van Staatsmijn Wilhelmina Terwinselen*: '14 april 1916: Het lid Cordewener werd uit het korps ontslagen wegens belediging van de voorzitter'. Met dank aan Serge Langeweg (Continium).

Laurens Cordewener en Maria Rolke in de jaren 1920-30.
Foto: particuliere verzameling van dhr. Ger Cordewener te Amstenrade.

De redactie van de *Limburger Koerier* vond het niet nodig haar zegsman nader te introduceren. Uit mijn onderzoek blijkt dat het gaat om Jan Hubert Laurens Cordewener, roepnaam Laurens, die op 8 maart 1864 te Aken werd geboren. Hij had de Nederlandse nationaliteit. Zijn vader kwam uit Heerlen, zijn moeder uit Remagen in het Duitse Rijnland. Hij groeide op in Vrusschemig (Heerlen) bij zijn grootvader die broodbakker was. Hij trouwde op 14 april 1893 te Castrop in de buurt van Recklinghausen (D.) met de één jaar oudere Maria Rolke, die geboren was in Silezië. Laurens had haar leren kennen toen hij in het Ruhrgebied werkte, waar veel Silezische mijnwerkers woonden met hun families. Maria Rolke had al een zoon Otto uit een eerdere relatie.⁶ In 1894 woonde het gezin in Buer, een stadsdeel van Gelsenkirchen (D.). Daar werd op 2 januari een dochter geboren, Anna Maria Henriëtte. Later zijn nog twee meisjes en zes jongens geboren, maar die zijn allemaal in Nederland ter wereld gekomen.⁷ In augustus 1895 keerde Laurens namelijk terug naar Heerlen samen met Maria, Otto en Jenny.⁸ Hier ging hij aan de slag als ketelsmid bij een firma die betrokken was bij de aanleg van de schachten van de Oranje-Nassau Mijn I.⁹

6 Geboren 11 juli 1883 te Folmersdorff in Silezië.

7 <http://members.home.nl/ger.cordewener/Cordewener-1/generatie-7/pagina-063.htm>.

8 In 1894 volgens het antwoord bij vraag 7 van de aanvraag voor het nationaliteitsbewijs van Laurens Cordewener. RHCL, Provinciaal Archief, Nationaliteitsbewijzen, 1875-1914 inv.nr. 6895-7283. Digitaal <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1942-28102-29860-58?cc=2019841&wcc=M61L-L3X:341368901>: accessed 03 Sep 2014), Coolen - Couren > image 501 of 1083. Het bevolkingsregister van Heerlen en het register van ingekomen en vertrokken personen vermelden echter augustus 1895.

9 Gemeentearchief Heerlen, Bevolkingsregister, 1881-1900.

Laurens Cordewener was 73 jaar toen hij op verzoek van de krant zijn verhaal opschreef. Sinds twee jaar was hij weduwnaar. Men vond het blijkbaar interessant een arbeider aan het woord te laten die nauw betrokken was bij het afdiepen van de schachten van zowel de Oranje-Nassau Mijn I als de Staatsmijn Wilhelmina en ook nog de mijn Laura. Hij stond erbij toen de eerste brokken steenkool naar boven werden gehaald. Hij heeft Friedrich Honigmann nog meegemaakt. Cordewener wordt getypeerd als een pionier in de ware betekenis van woord, die niet terugdeinsde voor moeilijke klussen en gevaren trotseerde. Hij was van veel markten thuis, want hij was zowel vertrouwd met de revolutionaire dikspoelmethode van Honigmann als met de nog nieuwere bevriesmethode, die onder andere door Staatsmijnen werd toegepast. Als het moest dan ging bij hem de trukendoos open. Zo heeft hij op een keer de boorfirma Gebhardt & König, waar hij werkzaam was, uit een lastig parket gered.

Naar eigen zeggen heeft Laurens Cordewener 43 jaar in de mijn gewerkt. Eerst heeft hij jarenlang in het Ruhrgebied gewerkt, op zijn minst vanaf zijn zeventiende levensjaar. Toen hij in 1881 werd ingeschreven voor militaire dienstplicht gaf hij al als beroep 'mijnwerker' op.¹⁰ In de Duitse kolenmijnen heeft hij het vak geleerd en veel ervaring opgedaan bij afdiepen van mijnschachten. Zijn levensverhaal gaat echter alleen over zijn tijd in de Nederlandse kolenmijnen vanaf 1895 tot zijn pensionering omtrent 1924. Cordewener heeft verschillende werkgevers gehad. Behalve de Oranje-Nassau, Staatsmijnen en Laura & Vereeniging is hij in dienst geweest bij de Domaniale mijn. Hij heeft ook nog gewerkt voor firma's die als onderaannemer fungeerden. Zo kwam hij terecht bij een firma uit Stolberg die de schachtringen leverde voor de Oranje-Nassau Mijn I. Laurens Cordewener moest de ringen op locatie van de mijn-in-aanleg aan elkaar klinken. Hij heeft ook gewerkt voor de Internationale Eisenmaschinen- und Tiefbaugesellschaft Gebhardt & König te Nordhausen a/ Harz. Schachtbouw was werk voor specialisten, dat door de mijndirecties veelal werd uitbesteed. Gebhardt & König had een grote naam wat betreft het afdiepen met de bevriesmethode. Het was heel gewoon dat de mijnen voor meer of minder gespecialiseerde werkzaamheden onderaannemers inschakelden bij de aanleg van een schacht, maar ook in een latere fase bij de uitbreiding van het gangenstelsel.¹¹ Metselwerk in de schacht en in de gangen werd vaak uitbesteed aan bouwbedrijven uit de regio. In de tekst wordt bijvoorbeeld de firma genoemd van Jan Ubachs, een succesrijke aannemer die deel uitmaakte van de bestuurlijke elite in Heerlen.¹²

Hoewel hij uitvoerig uitweidt over zijn tijd bij Oranje-Nassau Mijnen is hij daar maar in totaal acht maanden in dienst geweest: van 16 september 1895 tot en met 30 november 1895 en van 16 maart 1898 tot en met 27 augustus 1898. Ook bij de

10 RHCL, Provinciaal Archief, Nationale Militie, 1815-1913, inv.nr. 9641.

11 Er bestaat nog geen historische studie over gespecialiseerde mijnbouw- en toeleveringsbedrijven in de Nederlandse mijnstreek, die vergelijkbaar is met G. Gach, *In Schacht und Strecke. Die historische Entwicklung der Bergbau-Spezialgesellschaften in Deutschland* (Essen 1986).

12 M. Brylka, 'De bestuurlijke elite van Heerlen, 1890-1930', *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg/Jaarboek Sociaal Historisch Centrum voor Limburg* 33 (1988) 114-149, aldaar 142-143.

Domaniale is hij twee keer in dienst geweest. Het was heel gewoon dat een mijnarbeider na elkaar meerdere dienstverbanden vervulde bij dezelfde werkgever. Van baan wisselen ging relatief gemakkelijk in de opbouwfase van mijnindustrie. Er was volop ruimte op de arbeidsmarkt voor mijnwerkers tot ongeveer 1920.¹³ Daarna veranderde de situatie ten gunste van de mijnwerkgevers.

De redactie verklaart dat zij aan de tekst 'zo weinig mogelijk heeft veranderd'. Of die uitspraak helemaal waar is valt niet meer te controleren. Het valt wel op dat Laurens Cordewener heel openhartig mag vertellen over de aanvaringen die hij heeft gehad met leidinggevenden. Zo heeft hij een keer een handgemeen gehad met bedrijfsleider Zimmermann van de Oranje-Nassau Mijn I. Toen hij op de Staatsmijn Wilhelmina werkte, deed hij een boekje open over kwalijke praktijken van opzichter Roka. Als lid van het muziekkorps van de mijn kreeg hij bonje met hoofdopzichter Wetzels. De conflicten eindigden in ontslag. Dat had niet gehoeven als hij het anders had aangepakt, maar Laurens Cordewener was een man van principes en hij had een scherpe tong. Het scheelde natuurlijk dat hij wist dat hij ook elders een boterham kon verdienen. Op een keer stelde hij zijn werkgever voor de keuze: de bedrijfsleider eruit of ik eruit. Hij vertikte het zijn aanklacht tegen een corrupte opzichter in te trekken. Hij was ook trotse arbeider. Na een akkefietje had Staatsmijnendirecteur Bunge hem weer in genade willen aannemen, maar de aangeboden functie van tweede stutter was Laurens Cordewener te min. Hij was allerminst een gedweeë arbeider. Wij leren hem kennen als een assertieve persoonlijkheid, die de hoogste mijnningenieurs van replek diende. Dat is, denk ik, niet het rolmodel dat de mijnwerkgevers voor ogen stond. Maar het loopt dan ook niet zo goed af met Cordewener. Hij had het in zijn mars om van arbeider op te klimmen tot beambte. Mijndirecteur Eduard Honigmann had hem bijna tot opzichter bevorderd, ware het niet dat Cordewener het aan de stok kreeg met de *Betriebsführer* en toen moest hij vertrekken. Frans Einerhand uit Vrusschemig, een kameraad van Laurens, wordt ten tonele gevoerd. Die heeft het wel geschopt tot meester-opzichter van de Oranje-Nassau Mijn II door 'taai door te zetten'. Zo is het gekomen dat Cordewener uiteindelijk genoeg moest nemen met een pensioentje van (anno 1937) nog geen 16 gulden per maand, hoewel hij 43 jaar in de mijn had gewerkt.¹⁴ Maar niet alle jaren telden mee voor het pensioen, bijvoorbeeld de tijd dat hij voor de boorfirma Gebhardt & König werkte. Er wordt ook niet bij verteld of Cordewener nog pensioen kreeg van de jaren 1881-1894 toen hij in de Duitse kolenmijnen werkte. In principe had hij recht op een uitkering van de

13 Serge Langeweg, *Mijnbouw en arbeidsmarkt. Herkomst, werving, mobiliteit en binding van mijnwerkers tussen 1900 en 1965* (Hilversum 2011) 211-213.

14 Laurens Cordewener was voor zijn pensioen verzekerd bij het Algemeen Mijnwerkers Fonds (AMF) dat per 1 augustus 1919 in werking trad. De pensioenfondsen voor de mijnarbeiders van de afzonderlijke mijnondernemingen gingen daarin op, wat gunstig was voor Cordewener, die veel verschillende mijnwerkgevers heeft versleten.

Laurens Cordewener in de jaren 1930.

Foto: particuliere verzameling van dhr. Ger Cordewener te Amstenrade.

Knappschaften. Het is alleen de vraag of de uitkeringen van het Duitse pensioenfonds nog iets voorstelden na de jaren van hyperinflatie (1920-1923).¹⁵

Een grote mond loont niet, is de boodschap die in het artikel verpakt zit. Maar je weet nooit hoe lezers zo'n verhaal anno 1937 opvatten. Bedenk dat het crisistijd was. Misschien hadden zij juist bewondering voor een mijnwerker die niet gedwee was. Hoe het ook zij, voor de historische beeldvorming van de mijnwerker is het interessant te constateren dat de kompels niet allemaal even volgzzaam waren. Laurens Cordewener is op 9 april 1941 te Heerlen overleden. Twee zonen traden in de voetsporen van hun vader. Jozef (1900-1978) werd mijnwerker-houwer, Jacob (1904-1970) chef-mijnmeter.

¹⁵ Ter vergelijking Frans Einerhand, die andere jongen uit Vrusschemig, stond er beter voor. Na 33 jaren in de mijn, waarvan de laatste twintig als beambte, werd hij per 1 januari 1932 afgekeurd wegens invaliditeit. Hij vloede af met een pensioen van bijna honderd gulden per maand. RHCL, 17.20, Beambtenfonds van de Maatschappij tot Exploitatie van Limburgsche Steenkolenmijnen te Heerlen, notulenboek vergadering 29 december 1931. Hem werd fl. 1.170 per jaar toegekend.

‘Herinneringen van een ouden mijnwerker’

*Afl. I. Het afdiepen van de schachten op de mijn Oranje Nassau I te Heerlen*¹⁶

In de negentiger jaren van de vorige eeuw kwam ik naar Heerlen, omdat ik in Duitsland, waar ik toen werk had, gehoord had, dat daar een nieuwe mijn zou worden gebouwd. Toen hielden ze me niet meer in Duitsland, want U moet weten, dat ik geboren ben te Vrusschemig bij Heerlen.¹⁷ Ik kreeg direct werk bij de firma Keijzer uit Stolberg.¹⁸ Men zette mij aan het ‘nieten’ der schachtringen, wat geen plezierig baantje was.¹⁹ Toen de schachtringen klaar waren ging ik aan het boren op de Oranje Nassau I, van d’r Honigmann.²⁰ Ik werd aangenomen als voorman.²¹ D’r Paulusse Joep²² stond aan de kabel en moest ieder kwartier de boor weer omhoogtrekken, omdat dan de messen²³ stomp waren geworden, wij hadden weliswaar twee smeden op de mijn, een uit Heerlen Anton Jongen²⁴ en een van Ten Esschen Joep Menes²⁵ maar deze goede jongens konden beter èt paard van ‘Vresche Klöse van Mögemischerbach’ beslaan dan boormessen scherp maken. Alles moet nu een keer geleerd worden. Er is nog nooit een ‘Meister vom Himmel gefallen’. Op een zekeren dag vroeg de directeur me of er in Heerlen geen goede smeden waren. Ik zei: *Jawohl, Herr Direktor, de gebroeders Schmitz zijn ‘tüchtige’ vaklui*. Daarop de directeur: *Nu, laat hen dan maar eens een paar messen scherpen*. Wij naar Schmitz met een paar messen. Zij maakten de messen zoo scherp, dat het een lieve lust was. Ook met andere messen floepte het bij d’r Jacob wat een heel geluk was, want tot dan toe hadden we alles van de mijn Nordstern²⁶ moeten betrekken en daaraan waren heel wat bezwaren

16 Aflevering I verscheen oorsponkelijk in *Limburger Koerier*, 11 februari 1937.

17 Dit is een vergissing. Hij is in Vrusschemig opgegroeid. Evenals zijn broers en zussen is Laurens in Aken geboren, maar hij was Nederlander blijkens het nationaliteitsbewijs dat hem in 1908 werd uitgereikt door de gemeente Kerkrade, waar hij toen woonde.

18 In Stolberg, een centrum van de metaalindustrie, waren diverse toeleveringsbedrijven voor de kolenmijnen gevestigd. Van deze firma Keijzer (Kaiser?) heb echter ik geen gegevens. O.a. geraadpleegd de internetsite van de Verein für regionale Technik-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte Histech e.V.

19 ‘Nieten’ is het aan elkaar klinken van de plaatijzeren schachtringen. Dit werk vond gewoonlijk plaats op de boorlocatie.

20 Friedrich Honigmann was samen zijn broer Carl directeur-eigenaar van de Oranje-Nassau Mijnen (tot 1908).

21 De aanleg van de Oranje-Nassau Mijn I begon in 1893, het boren ging van start in 1894. Cordewener trad in dienst op 16 september 1895 als arbeider. De persoonsgegevens over werknemers bij de Oranje-Nassau Mijnen komen uit RHCL, 17.24, Fondsen ten behoeve van het personeel der Oranje-Nassau Mijnen B.V. en Mijnwerkersfonds, inv.nr. 1 (28), leden- en bijdragenregister, 1895-1898.

22 Jan Jozef Paulussen uit Hoensbroek, geb. aldaar 14 april 1862, kwam op 19 september 1894 op de Oranje-Nassaumijn. Omkering van voor- en achternaam komt veel voor in de dialecten in het zuidoostelijk deel van Limburg. Vaak wordt er in zo’n geval ook nog een lidwoord voorgeplaatst. Zie L. Amkreutz e.a., *Kirchröadsjer Dieksiejoneer* (Kerkrade 1987) 21. Met dank aan Ton van de Wijngaard, streektaalfunctionaris Huis voor de Kunsten, Roermond.

23 ‘Messen’ is vakjargon voor stalen beitels die op de boorpop werden geplaatst.

24 Anton Jongen uit Welten, geb. aldaar 15 jan. 1874, trad 1 september 1895 in dienst van ON als smid.

25 Pieter Joseph Mennes, geb. Hillensberg (D.) 6 juni 1871, trad op 24 mei 1898 in dienst van ON als smid.

26 Er waren nauwe banden met de Nordstern in Merkstein (D.), ook een kolenmijn van de familie Honigmann net over de Duits-Nederlandse grens bij Herzogenrath. Tijdens de aanlegfase was de Oranje-Nassau I bijna een filiaal van de Nordstern.

verbonden. Het werk van Schmitz²⁷ viel zeer in den smaak en de directeur wilde hem nog voor ander werk gebruiken. Ik moest hem gaan halen en toen heb ik hem tegelijk van een en ander op de hoogte gebracht. Je moet de geboden kansen weten te benutten.

Het afdiepen

Na verloop van tijd waren we zoo ver, dat we met het afdiepen van de schacht konden beginnen, maar waar moesten de schachthouwers vandaan gehaald worden in Limburg? Ik zelf had al jaren in de schachten gehangen en uit mijn papieren had de directeur gezien, dat ik routine had in het afdiepen, maar waar kregen we anderen? Met één man gaat het niet. Op dat oogenblik waren verschillende jongelui uit Limburg in de Deutsche mijnen als sleeper werkzaam. Deze engageerde ik voor de Oranje Nassau. Die jongens hadden geen ervaring, maar zij konden het vak leeren. Dat viel wel mee, want steenhouwen is geen houtzagen en het is zwaar werk voor jonge mijnwerkers. De jongens deden hun best en ik kon zelfs Frans Einerhand van Vrusschemig voorman maken.²⁸ Deze laatste heeft taai doorgezet en het later gebracht tot meester-opzichter op de Oranje Nassau II. Zeker een mooi resultaat. Toen we zoo diep waren, moesten pompen worden ingebouwd en moesten er ook machinisten komen. De keuze viel op Hari Meis²⁹ van Heerlerbaan, Hub. Erkens³⁰ van Palemig en Joep Kuster³¹ van Heerlen. Zij kenden de pomp en waren voor hun taak berekend. Alles ging goed tot op een gegeven oogenblik de groote pomp het opgaf. De 'Betriebsführer' Zimmermann³² liet mij halen. Ik ging naar beneden en vroeg aan d'r Frans wat er met de pomp aan de hand was. Ja, de pomp ging niet meer en ze hadden de buizen al losgeschroefd om de pomp naar boven te kunnen halen. Nog 2 voet water erbij en de pomp zou 'verzopen' zijn. De pijpen werden weer vastgemaakt en ik klopte naar den machinist om stoom. *Zet er langzaam damp op, dat ik hooren kan wat er met de pomp aan de hand is.* De pomp was er een van Weis en Mensky en had vier schuiven. Ik hoorde dat maar twee cilindrs water kregen en dat waren de twee bovenste. De andere zaten 70 c.M. lager en daarom moest ik twee keeren onder water duiken. Na dertig seconden marcheerde de pomp weer op volle kracht. We kwamen steeds dieper en er moest nu gemetseld worden. In dien tijd hadden we ook twee nieuwe opzichters gekregen. Kaf en Heisterkamp,

27 Op 7 sept. 1898 trad een smid in dienst van ON met de naam Johan Jos. Hubert Schmitz, geb. te Heerlen 21 nov. 1898 (*sic!*) volgens het leden- en bijdragenregister van het mijnwerkersfonds. Dit moet zijn Jan Jozef Hubert Schmitz, geb. Heerlen 28 nov. 1848.

28 Schachthouwer Frans Joseph Einerhand, geb. Heerlen 18 mei 1875, geh. 28 nov. 1916. Trad in dienst 16 april 1898. Werd 1 januari 1912 bevorderd tot mijnbeambte. Notulenboek Beambtenfonds van de Maatschappij tot Exploitatie van Limburgsche Steenkolenmijnen te Heerlen, vergadering 29 december 1931.

29 Heinrich Joseph Meijs, geb. Heerlen 8 januari 1873, kwam op 11 oktober 1897 in dienst van ON als arbeider.

30 De smid Jan Hubert Jozef Erkens uit Palemig, geb. 11 juli 1874 te Schaesberg, trad op 1 aug. 1896 in dienst van ON.

31 Niet te traceren.

32 Friedrich Zimmermann, geb. 15 juni 1864 te Saarn bij Mülheim a/d Ruhr, was de eerste bedrijfsleider van de Oranje-Nassau Mijn. Hij kwam van een kolenmijn (Zeche Alstaden of Concordia?) in Styrum in het Ruhrgebied. Hij was van januari 1898 tot juli 1899 in dienst van de onderneming.

allebei Duitschers. Kaf³³ was een verstandig man, maar Heisterkamp³⁴ was een *Maulheld*³⁵ en had niet veel verstand van schacht-afdiepen. Toen aan het metselen begonnen zou worden had ik voor een fundeering gezorgd en de maat van den metselring genomen en die laten maken door den schrijnwerker Mertens³⁶ 'van gen Lange', die toen voor ons werkte. Opzichter Heisterkamp zou dien metselring wel leggen, had hij gezegd. Dit moest 's Zaterdagavond gebeuren, want 's Zondagsnachts om twaalf uren zouden de metselaars van den aannemer Übachs met hun werk beginnen.³⁷ Zondagmorgen nadat ik in het kloostertje³⁸ aan de Gasthuisstraat naar de kerk was geweest ging ik eens op de mijn kijken. Toen ik op de schacht kwam, was de opzichter Heisterkamp nog altijd met zijn ploeg in de schacht. Joep Vromen³⁹ van Caumer stond aan de ophaalmachine en ik vroeg hem wat ze beneden aan het doen waren. *Ik weet het niet*, antwoordde hij. Ik liet Vromen de ton naar boven halen en trok mijn rubberpak aan. Toen ik tot de halve diepte van de schacht was afgedaald hoorde ik Heisterkamp al vloeken op de *dumme Holländer*. Het bleek, dat die arme kerels daar beneden al zes uren in het koude water hadden gestaan. De arme Limpens Wilhelm⁴⁰ was half bevroren. Zij vaarden met Heisterkamp uit en ik hield Hub. Meulenberg⁴¹ en Wil Wetzels⁴² van Schaesberg bij me. Na een goed kwartier lag de ring precies, 's Zondagavond kwam Übachs met zijn colonne metselen. 's Maandags had ik ochtenddienst. Toen ik bij de schacht kwam stond op het bord geschreven: '17 Ton cement gebruikt en 2 Meter hoog gemetseld'. Ik zeg tegen Einerhand: *Potverdorie, die hebben flink gewerkt*. Ik met Frans naar beneden en wat zien we. Er is geen spoor cement te bekennen. Alles was in de 'Sumpf' gespoeld. Ik zeg: *Dadelijk de 'bedrijfs'*⁴³ *halen*. Die zei weer: *Wat nu, Cordewener. Als het aan mij ligt moet alles weer afgebroken worden. Ik laat daar geen steen meer bovenop zetten*. Wij naar boven, waar juist dhr. Honigmann arriveerde, die op de hoogte werd gebracht. Alles werd nu afgebroken en ik heb de jongens geleerd hoe er in

33 Bedoeld wordt 'Steiger' Friedrich Raff uit Oberhausen, geb. aldaar 16 aug. 1860. Hij trad op 1 april 1898 in dienst van ON. De letter R is aangezien voor een K.

34 Hermann Heisterkamp uit Dümpten bij Oberhausen, geb. aldaar 22 mei 1866, kwam op 3 juli 1898 in dienst als 'Reviersteiger' (afdelingsopzichter). Evenals zijn collega's Raff en Zimmermann was hij van evangelisch-lutherse huize.

35 Opschepper, blaaskaak.

36 Raphael August Mertens uit de Schramstraat in Heerlen, geb. aldaar 18 dec. 1862, trad 27 juli 1895 in dienst als schrijnwerker.

37 Jan M.H. Ubachs. Zie noot 12.

38 Klooster met kapel van de Kleine Zusters van de Heilige Joseph, een congregatie gesticht door de Heerlense priester J. Savelberg.

39 Nicolaas Jozef Vroomen uit de Caumer, geb. Heerlen 22 juli 1875, trad op 12 aug. 1894 in dienst als arbeider.

40 Gerard Willem Lempens of Lempers uit Benzenrade, geb. Heerlen 29 febr. 1861, trad op 6 april 1897 in dienst als arbeider.

41 Kan zijn schachthouwer Hendrik Hubert Meulenberg, geb. Schaesberg 21 aug. 1864, in dienst 1 april 1898 of schachthouwer Frans Hubert Meulenberg, geb. Schaesberg 1 jan. 1868, in dienst 16 mei 1898.

42 Willem Wetzels, geb. Schaesberg 30 aug. 1875, trad op 22 april 1896 in dienst van ON als arbeider.

43 Bedrijfsleider Friedrich Zimmermann.

een schacht gemetseld moet worden. Toen het metselwerk klaar was gingen we weer dieper tot op de eerste kolenlaag.⁴⁴

De eerste kolen

D'r Lambert Vranck bracht de eerste kolen naar boven.⁴⁵ Bij die kolenlaag hebben we vervolgens de eerste pompenkamer gemaakt. Op een Zondagmorgen moest ik de zware onderdelen voor de pomp naar beneden brengen. De jonge 'Herr Direktor'⁴⁶ en de 'bedrijfs' waren ook al op de mijn. Ik maakte de onderdelen aan kettingen vast en ging er toen zelf opstaan. Toen de pompen klaar waren moest er verder worden afgediept. Daarbij werd het accord gemaakt, dat de ploeg, die in een bepaalde week de beste prestatie zou maken een premie zou verdienen. Op een Zondagmorgen ging ik met den jongen heer Honigmann in de schacht naar beneden. Het was beneden zoo rustig, dat er een muis zou hebben hooren loopen. Toen zei dhr. Honigmann tegen mij: *Cordewener, jij staat genoteerd als 'Steiger', dus je hoeft voortaan niet meer te werken.*⁴⁷ Dat wij zoo goed werkten zat de Westfalers in de andere ploegen erg dwars en daarover heb ik toen meeningverschil met den 'bedrijfs' gekregen. Hij maakte ons uit voor lulakken, terwijl wij zeven achtereenvolgende weken de premie hadden verdiend. Hij kwam bij Cordewener aan het verkeerde adres. Ik gooide hem tegen den grond en inviteerde hem toen mee naar boven te komen. Ik voer uit, maar hij durfde blijkbaar niet en bleef nog drie uur beneden. Ik had hem echter afgewacht en toen hij om half twaalf bovenkwam, had ik hem direct te pakken. Het was zijn geluk, dat de jonge heer Honigmann juist aankwam, anders waren er ongelukken gebeurd. Ik ging naar huis en was niet van plan nog terug te gaan naar de mijn. Dat heb ik ook niet gedaan. Twee dagen later kwam de jonge Hermann Billmann⁴⁸ naar me toe met de mededeeling van directeur Honigmann, dat ik dadelijk weer op de mijn moest beginnen. Hij

44 Die werd eind oktober 1897 blootgelegd. J. Peet en W. Rutten, *Oranje Nassau Mijnen. Een pionier in de Nederlandse steenkolenmijnbouw, 1893-1974* (Zwolle 2008) 38.

45 Op 30 maart 1898. Emile Lambert Hubert Vrancken uit de Geleenstraat in Heerlen, geb. aldaar 20 febr. 1876, kwam op 6 april 1897 in dienst als arbeider.

46 Eduard Honigmann (1872-1915) directeur Oranje-Nassau Mijnen, 1898-1908, zoon van Friedrich Honigmann (1841-1913).

47 De opmerking van Honigmann dat een Steiger niet meer hoeft te werken, is ironisch bedoeld. Voortaan behoorde Cordewener niet meer bij de arbeiders. Een 'Steiger' is een mijnopzichter (dialect sjtieger), de laagste beambtenfunctie. Serge Langeweg, 'De bedrijfshiërarchie en de vakopleidingen', in: Ad Knotter (red.), *Mijnwerkers in Limburg. Een sociale geschiedenis* (Nijmegen 2012) 180. In de bronnen heb ik geen bevestiging gevonden dat Laurens Cordewener tot opzichter werd bevorderd, wel dat hij op 1 juli 1898 opslag kreeg. Zijn dagloon ging omhoog naar fl. 2,40. Een ervaren schachthouwer verdiende fl. 2,20 per dag. Opzichters verdienden gewoonlijk een maandloon. De mijnopzichters Raff en Heisterkamp verdienden bij ON fl. 100 per maand, terwijl bouwkundig opzichter Erkens fl. 60 per maand verdiende.

48 Hier wordt mogelijk bedoeld Heinrich Billmann, geb. Bardenberg 8 aug. 1880, die in 1 mei 1897 in dienst kwam. Men noemde hem de jonge Billmann ter onderscheiding van twee oudere collega's met dezelfde achternaam, namelijk boormeester Franz J. Billmann (1873-1935) en Peter Joseph Billmann (geb. 1875) die zich mijnopzichter noemde. Zij werkten allemaal bij de Oranje-Nassau Mijn en woonden op hetzelfde adres in de herberg van de weduwe Weijers in de Klompstraat te Heerlen. F.J. en P.J. Billmann waren broers. Het lijkt erop dat Heinrich Billmann ook familie was.

De eerste boortoren op het terrein van de staatsmijn Wilhelmina in aanbouw, 1904. RHCL, fotocollectie DSM.

kwam nog twee malen terug, maar ik heb telkens geantwoord, dat ik, zolang Zimmermann bedrijfsingenieur op de Oranje Nassau I was niet meer terug zou komen. Dat heb ik ook niet gedaan. Zoo eindigden mijn werkzaamheden bij de Oranje Nassaumijnen.⁴⁹

Afl. II. Schacht-afdiepen op de Wilhelmina. – Hoe ik er tusschen uit raakte⁵⁰

Na mijn vertrek bij de Oranje Nassau heb ik een tijdje op de Domaniale Mijn gewerkt. In dien tijd had de firma Gebhard en Koenig⁵¹ aangenomen het boren van de schachten voor de toekomstige mijn Wilhelmina, die tot een diepte van 112 Meter zouden worden afgeboord. Ik solliciteerde bij de firma en toen aan ir. Joosten⁵² bleek, dat ik met 'leemspoeling'⁵³ kon werken, werd ik aangenomen. Hoofdopzichter Moor van de Domaniale Mijn gaf mij een jaar verlof.

Op de Wilhelmina waren ze al bezig met de eerste voorschacht toen ik er kwam.⁵⁴ Nu werd de boortoren opgezet en Jos Sijstermans van Spekholzerheide

49 Op 27 aug. 1898.

50 Aflevering 2 verscheen oorspronkelijk in *Limburger Koerier*, 12 februari 1937.

51 Bedoeld wordt de Internationale Eisenmaschinen- und Tiefbaugesellschaft Gebhardt & König te Nordhausen a/ Harz (in het artikel gespeld als Gebhard en Koenig), een firma die gespecialiseerd was in het boren van mijnschachten middels de bevriesmethode.

52 H.J. Joosten, mijnningenieur van Nederlandse afkomst, was in dienst van de firma Gebhardt & König; gezaghebbend schachtspecialist. Peet en Rutten, *Oranje-Nassau Mijnen*, 94.

53 Bedoeld wordt de zogenaamde dikspoelmethode van Honigmann. Overigens werd bij de Staatsmijn Wilhelmina de bevriesmethode toegepast, maar een schachtbouwer die ervaring had met Honigmanns methode was zeer welkom, want voor het boren van de bevriesgaten gebruikte men spelwater met leem naar het idee van Honigmann. De uitvoerders hoefden de gaten dan niet meer te verbuizen, wat een hoop tijd scheelde volgens Ben Gales, 'De techniek ondergronds' in: *De mijnen in Limburg. Weet je nog koempel*, afl. 7 (Zwolle 2004) 158.

54 In de loop van 1903. De verhuizing van het gezin Cordewener van Heerlen naar Kerkrade in 1903 hangt hiermee samen. Dochter Barbara is nog in Heerlen geboren op 18 mei 1902, dochter Elisabeth werd geboren in Kerkrade op 23 juni 1903.

metselde de voorschacht. Volgens het contract tusschen de firma Gebhard en Koenig en de Staatsmijnen moest op 15 December [1903] met het boren worden begonnen. Dat ging niet, omdat de gereedschappen er nog niet waren. Daar ik wist, dat de firma een zware boete zou krijgen, als er niet op tijd begonnen werd, heb ik er iets op gevonden. Ik liet een dik touw over een groote katrol loopen en daarenboven een buis van 2 Meter lengte en 35 c.M. dikte in de grindlaag slaan. Toen het touw eraan en een ventiel erop en maar pompen. Op af, op af. Het was net echt en ir. Knol,⁵⁵ die namens de Staatsmijnen kwam controleeren, heeft niet beter geweten dan dat we flink aan het boren waren. Na dit begin kreeg ik van ir. Joosten de opdracht de 'voorricting' te maken voor 54 boorgaten, 27 voor iedere schacht. Dat was voor mij een gevaarlijk karwei, want van den stand van de bevroespijpen hangt heel wat af.⁵⁶ Ik begon echter met frissen moed. Als hulp nam ik d'r Klaos Wijnen van Onderspekholz. Ik heb geluk gehad. Zooals later is komen vast te staan is geen enkele pijp misgegaan, waarvoor ik later dan ook door ir. Joosten en de directie geprezen werd. Nadat alles was klaarge-maakt en de schachten bevroren waren, begon het afdiepen. Alles ging goed en we waren al een heel eind opgeschoten, maar wat gebeurde op een goeden dag tijdens mijn dienst.

Een angstig oogenblik

Daar bleek weer eens duidelijk, dat de mijnwerker wel heel terecht kan zeggen: *Glück auf, Glück auf, ist unser Gruss, Der liebe Gott beschütze uns*. We zouden voor den allereersten keer met tijdontstekers gaan werken. Er waren heel wat boorgaten met dynamiet geladen en we stonden klaar om de lonten aan te steken. Hübke Mertens van Hoensbroek kwam het laatst met de ton met gereedschap uit de schacht naar boven en juist toen hij aan de oppervlakte kwam sloeg de kabel van de trommel en viel Mertens met gereedschap, ton en al in de schacht. Gelukkig had hij geen letsel en waren de lonten nog niet ontstoken. Anders hadden we hem niet teruggevonden.

Een ongeluk

Bij het maken van deze schacht is later toch nog een ongeluk gebeurd, een schietongeval, waarbij Willem Brasser uit Hoensbroek werd gedood en Joseph Somers van de Locht werd gewond.

Toen we de eerste kolenlaag bereikt hadden en mooi hadden blootgelegd, werd de directie van de Staatsmijnen gewaarschuwd. Tijdens mijn dienst arriveerden de directeuren. Ik had mijn makkers in het rond op de kolenlaag geplaatst met hun lamp en houweel. Een heel gezelschap kwam naar beneden; het laatste de directeuren dhrn. Wenckebach en Bunge. Ik heb de aanwezigen toegesproken en

55 Ir. Wopke A. Knol (1880-1932) was door Staatsmijnen in 1903 belast met het toezicht op de aanleg van de schachten van de Wilhelmina. Was van 1906-1908 bedrijfsleider van de Staatsmijn Wilhelmina. Vanaf 1910 hoogleraar aan de Technische Hogeschool Delft.

56 Elk boorgat moet exact loodrecht staan, zo niet dan kan de vriesmuur de druk van buiten niet weerstaan en stort de schachtwand in.

aan dhr. Wenckebach het eerste stuk steenkolen van de Staatsmijn Wilhelmina overhandigd.⁵⁷ Dhr. Wenckebach sprak een woord van dank. De directeuren stapten weer in de liftkooi, maar voor deze werd opgetrokken had ik toch nog gelegenheid te zeggen: *Ik hoop dat dit niet zoo droog zal afloopen*. Ir. Knol riep terug: *Wij zullen eraan denken*. En waarachtig: even later kwam de materiaal-Verwalter naar beneden om te vertellen, dat we naar boven moesten komen. Daar werden we getraceerd op bier en sigaren en op verlof.

Na deze feestelijkheid werd verder gegaan met het afdiepen van de schacht en ook werden de 'Tübings' ingebouwd.⁵⁸ Daarmede waren we al een heel eind opgeschoten, toen ik van ir. Joosten telkens standjes begon te krijgen, omdat mijn ploeg niet zooveel presteerde als die van opzichter Roka.⁵⁹ Om daar meer van te weten ging ik op een Zaterdagavond naar de mijn en daalde stilletjes af in de schacht. Beneden gekomen zag ik, dat opzichter Roka rustig een sigaar stond te rooken. Ik ontdekte nu ook waarom zijn ploeg vlugger kon opschieten dan de mijne. Terwijl ik de houten van de tübingstukken door drie man met een grote stang liet aandraaien, deed hij het met een hamer en met behulp van slechts twee menschen. Dat mocht niet en dat zei ik hem ook, maar hij antwoordde: Ik heb die Staatsonkels al lang gekocht. Ik protesteerde bij ir. Joosten en vertelde het een en ander, wat ik nog meer van Roka wist. Dat was verkeerd, want Roka was een vriend van directeur Gebhard en ik kreeg de boodschap, dat ik de mijn kon verlaten, als ik de beschuldigingen tegen Roka niet terugnam. Dat deed ik natuurlijk niet en zoo verliet ik de Wilhelmina.⁶⁰ Elders verdien ik ook nog een boterham, dacht ik en ging een tijdlang op de Laura werken. Daar ging ik weer aan het afdiepen onder bedrijfsleider Koelmeir,⁶¹ tot de mijn getroffen werd door de zware ramp en ik den rechterarm brak.⁶² Toen deze weer beterde, was er voor mij nog geen licht werk op de Laura, zoodat ik maar weer naar de Domaniale terugging.⁶³ Daar heb ik gewerkt tot 1905 [1908].⁶⁴ In dat jaar vroeg ik weer werk

57 In de loop van 1905 werd in schacht II op 95 m diepte de bovenlaag van het kolengesteente bereikt. *Jaarverslag Staatsmijnen in Limburg* (1905) 3. De schacht was nog niet af. Zo ontbrak de schachtbekleding en er was nog geen laad- en losvloer. In de zomer van 1906 kreeg directeur Wenckebach op zijn kantoor opnieuw een eerste brok steenkool per ijlbode aangeboden. Toen pas kon de Wilhelmina beginnen met produceren. *Nieuws van Staatsmijnen*, 15 aug. 1969, 4.

58 Tübing- of Tübingringen zijn gietijzeren of betonnen cilindersegmenten waaruit de constructie van een schacht of tunnel bestaat.

59 De naam van deze opzichter is misschien verkeerd overgenomen.

60 In de loop van 1905. Hij ging dus weg bij Gebhardt & König, want hij was niet in dienst van de Staatsmijn Wilhelmina.

61 Heinrich Kuhlmeier.

62 Op 3 oktober 1905 kwamen bij een gigantische waterdoorbraak in schacht II drie arbeiders van de Laura om het leven, terwijl zij bezig waren met het bemetselen van de wand van schacht II op 130 m diepte. Twee arbeiders raakten ernstig gewond. De overigen konden zich door haastige vlucht ternauwernood redden. De mijn kwam helemaal onder water te staan. Begin 1906 werd de Laura opnieuw getroffen door een enorme waterdoorbraak, waarbij geen gewonden vielen. Bron: <http://www.demijnstreek.net/departiculieremijnenlaura.php>.

63 Naar ik aanneem in 1906.

64 Dit moet zijn 1908. In verband met zijn aanstelling bij Staatsmijnen vroeg de burgemeester van Kerkrade op 23 november 1908 voor Cordewener een bewijs van Nederlandschap aan bij de Provincie.

Schachtwerkers van de firma Gebhardt & König bij het afdiepen van schacht I van de Laura in Eygelshoven, 1901. Fotocollectie Continium Kerkrade.

bij ir. Knol op de Wilhelmina, die echter eerst met de directie in Heerlen moest telefoneeren. Het resultaat van dat gesprek, dat ik zoo half en half kon volgen, was, dat ik wel werk kon krijgen, maar niet meer als meester.⁶⁵ Ik antwoordde, dat ik daarom ook niet had gevraagd, enkel maar om werk. Ik kon beginnen als houwer, later werd ik ploegbaas.⁶⁶ In dien tijd werd het muziekcorps opgericht onder voorzitterschap van hoofdopzichter Alfons Wetzels.⁶⁷ In dat corps werd ik de groote tamboer. Directeur was onderwijzer Smeets van Kerkrade, die bedankte, omdat hij moeilijkheden kreeg over het honorarium.⁶⁸ Dhr. Janssen uit Heerlen werd directeur en ook onder zijn leiding had het corps succes op een concours. Alles liep goed tot 1917,⁶⁹ toen kreeg de groote tamboer 'Krach' met den voorzitter over het geldelijk beheer. Ik ben uit het corps weggegaan, maar daarna kon de groote tamboer oppassen, want in de mijn werd hij gezocht. Dat

65 Welke functie wordt hier bedoeld: boormeester of werkmeester? Van Laurens Cordewener is in het archief van Staatsmijnen geen personeelsdossier (meer) aanwezig. Hoe dan ook, hij moest een stapje terug doen.

66 Een ploegbaas is een meewerkende voorman. Hij krijgt zijn opdrachten van de opzichter. Serge Langeweg, 'De bedrijfshierarchie en de vakopleidingen', in: Knotter (red.), *Mijnwerkers in Limburg*, 187.

67 In 1908.

68 Betreft dirigent P.M. (Pierre) Smeets, die tegelijk dirigent was van de Bergkapel Domaniale Mijn van ca. 1903 tot 1945. Harry Strijkers, *Dirigenten in Limburg. Biografisch woordenboek van harmonie- en fanfare-dirigenten* (Sittard 2010) 315. De directie van de Domaniale zag niet graag dat Smeets ook nog de muzikale leiding had van een concurrerend mijnwerkerskorps. Paul Geilenkirchen, *De Bergkapel van de Domaniale Mijn* (Kerkrade 2013) 14.

69 Dit moet zijn 1916. Op 14 april 1916 werd hij uit het orkest gezet. Zie noot 5.

lukte natuurlijk; wie een hond wil slaan, vindt altijd wel een stok. Ik werd overgeplaatst naar het ondergrondsche magazijn om daar aan de kool- en steenkappers de benodigde schietmaterialen uit te reiken. Het schietmagazijn was door mijn voorganger zeer slordig beheerd. Ik stelde vast, dat er 16 draagriemen voor de kisten, en 36 sloten zoek waren, terwijl heel wat draagkisten stuk waren. Wat er zoek was wilde ik zoo langzamerhand aanvullen. Dat werd mijn ongeluk. Was ik maar direct naar den bedrijfsingenieur gegaan! Ik dacht, dat de boel zoo wel in orde zou komen, als Mörkens, die mijn chef was telkens wat meer van bovengronds liet komen dan noodig was. Die was echter op de hand van den hoofdopzichter en zoo liep ik tegen de lamp. Op een goeden dag kwamen er twee draagkisten binnen zonder slot, die dus door de arbeiders betaald moesten worden. Op de bon, die mijn chef uitschreef, maakte ik van de 2 sloten er 6, om zodoende enkele andere kisten van een slot te kunnen voorzien. Mijn hulp wist niets beters te doen dan mij te verraden en toen waren de poppen natuurlijk aan het dansen. Een prachtkans om mij eruit te werken wat dan ook gebeurde. Ik moest bij ir. Veenenbos⁷⁰ komen en daar waren ook de hoofdopzichter en de meesteropzichter en anderen. Mörkens en mijn hulp moeten over de bon uitleg geven en mijn hulp verklaarde, dat dat de bon was, terwijl hij toch geen letter kon lezen, zoo groot als een schuurpoort. Ir. Veenenbos zegt mij m'n ontslag aan. Ik verdedigde mij, omdat ik het toch voor de mijn en niet voor mezelf had gedaan. Ik ging tegen het ontslag in beroep bij de arbeiderscommissie en met den voorzitter van die commissie, Vinder van Kaalheide, moesten wij bij directeur Bunge⁷¹ komen. Op een gegeven oogenblik, tijdens dat gesprek, zeide directeur Bunge tegen Vinder: *Denk je dat de Staatsmijnen een oud-mannenhuus is?* Toen zei ik: *Zoo'n uitdrukking van een directeur van de Staatsmijnen moest in alle Nederlandsche kranten komen.* Als men zijn heele leven voor het bedrijf heeft gegeven, krijgt men een stoot tegen zijn achterste en de poort uit. Dhr. Bunge nam mijn ontslag terug. Ik kon als tweede stutten blijven. Daarvoor heb ik, met mijn 43-jarige ervaring, bedankt. Dus kon ik gaan.⁷² Nu zit ik als oude invalide mijnwerker, haast 73 jaar oud, met een maandelijksch pensioen van 15,56 gulden en één cent per dag ouderdomsrente!⁷³ *Glück Auf, Glück Auf*, ist des Bergmanns Gruss.

70 Ir. R.G. Veenenbos, bedrijfsleider Staatsmijn Wilhelmina, 1915-1924.

71 Dr. Ir. J.C.F. Bunge, directeur ondergrondse bedrijven Staatsmijnen, 1908-1935.

72 Dit moet gebeurd zijn uiterlijk in 1924. Bij het huwelijk van zijn zoon Pieter op 2 mei 1924 was Laurens al zonder beroep. Als 60-jarige kwam hij vanaf 8 maart 1924 hij in aanmerking voor ouderdomspensioen van het Algemeen Mijnwerkers Fonds. De regeling dat ondergrondse mijnwerkers met 55 jaar met pensioen konden gaan, kwam pas later.

73 Ouderdomsrente werd uitgekeerd ingevolge de Invaliditeitswet van 1913. Als een 'loontrekker' de leeftijd van 70 jaar bereikte, werd dit gelijkgesteld met invaliditeit.